

§ 114. Sista paragrafen i Regeringsformen. Några märkliga omständigheter

Intressant är att regeringsformen inte blev slutligt undertecknad av bondeståndet förrän 3 veckor efter det officiellt angivna datumet 6 juni.

Dröjsmålet berodde på att bonderepresentanterna i konstitutionsutskottet envetet hävdade, att det i den nya grundlagen skulle stå att all jord skulle lika beskattas, liksom också utgifter och skatter för försvaret. Bondeståndet ansåg sig inte kunna lita på framtida löften om borttagande av de olika ståndsprivilegierna, vilket var ett av huvudsyftena för de som engagerat sig i revolutionen.

Adelsståndet försökte locka med att de själva skulle avstå privilegiet att ensam få äga säterier. Även andra skulle - för att använda ett förtydligande uttryck - kunna ges möjlighet att uppföra lyxbostäder med statligt subventionerade medel.

Även de andra stånden ville få behålla sina privilegier eller diskutera avveckling senare. Budet till bönderna var att först skriva under och sedan diskutera. Ännu på morgonen den 6 juni förbjöd bondeståndet sin talman att skriva under. Trots det märkliga förhållandet att Adlersparre, som ju i sina skrifter kraftigt tagit avstånd från ståndsindelning och privilegier, hade förmått bönderna i utskottet att lova att skriva under.

Underskriften tvingades fram den 27 juni genom ett förfarande som stod i strid med bestämmelserna i den nya regeringsformen. Tillvägagångssätt var anmärkningsvärt - för att uttrycka saken mildt. Hela bondeståndet hade sammanträde den 27 juni, när bud kom att de genast skulle infinna sig på slottet. Kungen och regeringen var där samlad. Kungen själv höll ett förmaningstal där bondeståndet uppmanades att inte låta sig utnyttjas som redskap för de som verkade för oreda och laglöshet. Slutligen uppmanade han dem att verkställa en öppen votering så att motståndarna till underskriften måtte bli kända av konungen och alla andra. Böndernas talman skrev du under - utan votering!

Bönderna fick rätt i sina misstankar från år 1809. Privilegiefrågan stod kvar som tvisteämne ända till 1892. Här följer den omstridda paragrafens formulering.

§ 114. i Regeringsformen 1809

Konungen låte samtliga rikens ständer deras privilegier, förmåner, rättigheter och friheter åtnjuta; beroende det på samtliga riksståndens öfverenskommelse och konungens bifall att låta dem undergå de förändringar och jemkningar, som rikets behof kunna fordra. Inga nya privilegier, ett riksstånd rörande, kunna utan konungens och alla riksståndens vetskap och samtycke utgifvas och meddelas.

Till yttermera visso hafve vi detta med våra namns underskrifvande och våra insegels undertryckande velat bestyrka, stadfästa och bekräfta, som skedde i Stockholm den sjätte dagen i junii månad år efter Kristi börd ett tusende åtta hundra och på det nionde.

På ridderskapets och adelns
vägnar:

M. ANKARSVÄRD

På prästeståndets
vägnar:

**JAC. AX.
LINDBLÖM**

På borgareståndets
vägnar:

H. N. SCHWAN

På bondeståndets
vägnar:

LARS OLSSON

(Observera bondeståndets underskrift! Den kom inte på plats förrän 27 juni. Se nedan.)

Detta allt, som föreskrivet står, vele vi ej allenast sjelfve för oryggelig grundlag antaga: utan bjude och befalle jämväl i nåder, att alla de, som oss och våre efterträdare, samt riket med huldhet, lydno och hörsamhet förbundne äro, böra denna regeringsform erkänna, iakttaga, efterlefva och hörsamma. Till yttermera visso hafve vi detta med egen hand underskrifvit och bekräftat, samt vårt kongl. insegel låtit veterligen hänga här nedan före, som skedde, i vår residensstad Stockholm, den sjätte dagen i junii månad, året efter vår Herres och Frälsare Jesu Christi börd det ett tusende åtta hundra och på det nionde.

Kommentar till det händelseförlopp som lett till att ovan visade underskrift vunnit laga kraft trots saknaden av bondeståndets underskrift.

1) När konstitutionsutskottet började sitt arbete skulle det lägga fram ett enigt förslag som i sin helhet kunde godkännas av riksdagen. Om så icke kunde ske skulle allt förbli enligt den tidigare regeringsformen. Det vill säga enväldet skulle finnas kvar. Det krävdes ett undertecknande av alla fyra talmännen.

I Riksdagens handlingar för 6 juni 1809 erkänns att bondeståndet inte skrivit under beslutet, samt att det antog förslaget till ny regeringsform endast under förbehåll att den omstridda punkten skulle utgå ur författningen. Eftersom de tre andra stånden antagit den i sin helhet ”**ansågs bondeståndets förbehåll ej hindra dess erkännande som rikets grundlag**”. (citrat ur handlingen). Enligt konstitutionsutskottets direktiv skulle dock beslutet vara enhälligt. Vi ser att det officiella uttalandet bagatelliserar saken så effektivt att saknaden av underskrift förvandlas till fullbordad handling. Om man inte tar del av de många turerna i saken så framstår vår berömda regeringsform som en okomplicerad historia.

Att en underskrift ändå hade ansetts viktigt framgår av det faktum att man trots 3 veckors övertalningsförsök inte lyckades förmå bondeståndet att frivilligt skriva under. Det skulle komma att lyckas först sedan man använt en metod som gick stick i stäv med den regeringsform som man ansett sig ha genomfört på lagligt sätt.

2/ Det som hände på slottet 27 juni, när underskriften tvingades fram genom kungens krav på öppen votering, ägde således rum helt i strid med den nya regeringsformens § 55, som förbjöd ständerna att gå till beslut i konungens närvaro. Här hade beslutet dessutom tagits under direkt hot från konungens sida.

När vi sett vilka odemokratiska former som man använde för att genomdriva 1809 års regeringsform förstår vi att man kanske inte gärna vill koppla samman den med Nationaldagen.

Av texterna i nedanstående länkar förstår vi att frågan om lika beskattning av jord var mycket viktig för bondeståndet – inte en bagatell som den genom ” skicklig skrivning” kommit att uppfattas som. Man förstår också vilken knipa ständerna befann sig i, om man betänker att en grundlagsändring tidigare hade kunnat genomföras om tre av stånden röstade för förslaget. Men den regeringsformen hade man ju avskaffat!

Att det blev en så lång och allvarlig kris i riksdagens hantering av saken beror naturligtvis på den stora vikt som bondeståndet lade på frågan om lika beskattning på bönders och herrgårdars jord. Jordinnehav gav ju de tyngsta skatterna. Gustav Vasa visste vad han gjorde när han drog igång det där med jordeböcker över alla gårdar för att de skulle kunna skattläggas för framtiden. Borgare och präster kom av naturliga skäl lättare undan. Lägg märke till att adeln var lika intresserad av § 114:s utformning som bönderna, fast av motsatt anledning.

Vi måste också minnas att avskaffandet av vissa stånds privilegier var en viktig drivkraft bakom den variant av revolutionen som Georg Adlersparre stod för. Denne hade i sitt program en utjämning av ståndsprivilegierna, när han ställde sig i spetsen för Västra Arméns marsch. Revolutionen fick ett annat ansikte när aristokraten Adlercreutz kom att dominera. Han var ledare för dem som mest ville ha en kung som kunde krig, inte en kung som bara klädde ut sig till Karl XII.

Man kan se det så att i den kraftmätningen som pågick under de tre veckorna avgick Adlercreutz falang med segern. Och det är som bekant segraren som skriver historien.

Det skulle dröja länge innan Adlersparres idéer i Tibble-promemorian, som han skrev på gästgivargården i Kungsängen skulle gå i uppfyllelse. Där ville han vid konungens rådsbord se två bönder, två borgare och två präster och inte bara adelsmän.

[Länk till Vad hände Märkesåret 1809](#) – med kommentarer av Börje Sandén. (2009-06-25)

[Länk till Carl Grimbergs redogörelse](#) för händelseförloppet i Svenska folkets underbara öden 1913, del åtta, utgiven 1962 med Alf Åberg som redaktör, sid 290-292.

[Länk till Sam. Clasons redogörelse](#) för händelseförloppet 5-27 juni i Sveriges historia till våra dagar elfte delen. 1923 s. 110-111.

[Länk till Sten Carlssons redogörelse](#) för händelseförloppet 5-27 juni i Svensk historia del 2, 4.e upplagan, 1979 sidan 247.

Länk till hela Regeringsformen "http://sv.wikisource.org/wiki/Regeringsform_1809" sådan den utformats

3/ Men varför har detta sakernas tillstånd inte uppmärksammats så att den historieintresserade kunnat läsa det i normalt tillgänglig litteratur?

Det verkar som om även historiskt bevandrade skribenter inte heller vill ta tag i det som jag råkat föra till torgs. Just när jag uppdaterar och kompletterar min artikel om Märkesåret på hemsidan får jag i min hand Riksarkivets årsbok som har 1809 som tema. Där finner jag till min glädje en artikel med rubriken "Den 6 juni" försedd med författarens deklaration att "närmare beskriva vad som hände i riksdagen den 6 juni 1809".

Där finner jag mycket som kompletterar min bild av det som hände, men frågan om den tre veckor lång krisen fram till den 27 juni nämns inte. Den kan möjligen indirekt dölja sig bakom ordet "troligen".

På tal om det som hände när riksdagen var samlad 6 juni mellan kl 10 – 10.30 sägs det: "Troligen hade ständerna med sig riksdagens bekräftelse på regeringsformen. Dokumentet hade precis undertecknats av lantmarskalken och talmännen, men det officiellt sigillprydda pergamentsdokumentet färdigställdes först den 27 juni."